

Interview met Wim Roetert

Ewout van der Horst - Diepenveen, 1 september 2014

Wim Roetert (Diepenveen 10 januari 1926-12 juli 2015) woonde zijn leven lang op boerderij Bloemendaal, die zijn grootouders in 1886 kochten. Hij maakte de ontwikkeling van gemengd landbouwbedrijf naar moderne melkveehouderij heel bewust mee. Wim trouwde in 1954 met Gerritje Grootentraast (Raalte 1 augustus 1930-Diepenveen 12 juli 2014) met wie hij bijna 60 jaar getrouwd is geweest. Het echtpaar kreeg drie kinderen: Gerrie (18 oktober 1955), Wim (26 augustus 1957) en Johan (5 mei 1962). Wim en zijn vrouw Joke namen het familiebedrijf over en hebben inmiddels met hun zoon een VOF gevormd.

‘Mijn voorgeslacht is in 1675 vanuit Bentheim naar Diepenveen gekomen. Daar is een hele beschrijving van. In Bentheim lag een enclave van het Koninklijk huis. Dat is toen geruild met een katholieke keurvorst uit Oost-Duitsland. De protestanten moesten uitwijken. Er waren drie broers. Ze hebben waarschijnlijk in Deventer bij het convent van kerken aangeklopt. Die had na de Reformatie de goederen van klooster Diepenveen in beheer gekregen. Eén broer kwam op boerderij Kloosterboer, één ging naar boerderij Tjoeneklooster en één kwam hier op de boerderij Bloemendaal.

Deze boerderij is in 1510 aangekocht door het Vrouwenklooster. Dat klooster is in 1400 gesticht. Zij kochten overal boerderijen. De fundering van de boerderij bestaat nog uit kloostermoppen. De brandmuur is ongeveer 40 centimeter dik. Het klooster is de jaren 1580 verwoest. Daarna heeft het 200 jaar verwoest gelegen. Toen is de Diepenveense Puinweg er van aangelegd.

Mijn grootouders kwamen van Tjoeneklooster aan de Schapenzandweg. De naam zegt het al. Daar werden tot 1870, 1880 nog schapen gehouden. Mijn grootmoeder heeft nog meegemaakt dat de schapen op de heide liepen. Zij was van 1850. Je kon Deventer van verre zien liggen. Er stond vrijwel geen boom. De schapen hielden alles kaal. Toen kwam de schapenwol uit Nieuw Zeeland en kwam er hier de klad in. Men is daarom overgegaan op het houden van koeien. Toen in 1935 de spoorlijn Deventer-Ommen is aangelegd, heeft mijn vader nog 1,5 hectare grond verkocht. Dat heette de Vullik. Ze gebruikten die heidegrond vroeger om plaggen te steken voor de potstal.

Mijn grootouders zijn hier in 1880 als pachters van landgoed de Roobrug gekomen. In 1886 hebben ze de boerderij met 28 hectare grond voor 18.000 gulden gekocht. Achterlijk waren ze niet. Ik heb nog een oorkonde van 1896 dat ze de eerste prijs van 60 gulden kregen voor een pinkenstier op de landbouwtentoonstelling in Deventer. 60 Gulden was heel wat. Grootvader heb ik niet meer gekend, mijn grootmoeder wel. Dat was een echte zakenvrouw. Mijn grootmoeder kande de boter hier aan huis. Ze hadden een karnmolen. Mijn grootmoeder was de boter altijd zo kwijt. Ze had notarissen, doctoren en alles in Deventer als klant. Met de kledwagen bracht ze de boter in Keulse potten rond. Als je een goed product had, hoefde je niet op de markt te staan. Op de botermarkt viel je in handen van handelaren.

Tijdens een uitbraak van mond-en-klauwzeer in de jaren '30 hebben we nog eens zelf gekarnd. Ik heb verschillende keren achter het paard in de karnmolen gelopen. Het paard had oogkleppen op. Ik had er een hekel aan. Toen heb ik een pin aan de boom gemaakt. Die boom liep altijd iets door als het paard stopte. Dan kreeg ze die pen tegen het achterwerk en hup, daar ging ze weer. Bij een verbouwing in 1949 is de karn verdwenen.

Mijn grootouders hadden tien kinderen. Enkelen zijn er gestorven. Mijn vader was de tweede of derde. Hij was van 1886. Waarom hij de boerderij heeft overgenomen, weet ik niet precies. Wie was er het meest geschikt voor? Zijn oudere broer kreeg een boerderij hier vlakbij, 't Overbrink. Zijn jongere broer woonde eerst nog thuis. Mijn grootvader is in 1928 overleden, mijn grootmoeder in 1938. In 1930 is het bedrijf gesplitst. De jongste oom kreeg 10 hectare grond van de boerderij mee.

Mijn ouders zijn in 1920 getrouwd. Mijn grootouders waren neef en nicht en mijn vader en moeder ook. Ik ben dubbel inteelt. Waarom dat zo gelopen is, weet ik niet. Mijn ene zus was van 1921, mijn broer was van 1923, ik ben van 1926 en een andere broer van 1932. Mijn grootmoeder woonde hier bij in. In 1934, middenin de crisisjaren, hebben ze hier verbouwd. De westkant is eraf gegooid, de muren zijn hoger opgetrokken en de stallen veranderd. We kregen een granieten aanrecht. Dat was wat! Mijn moeder is al in 1938 overleden, toen ik 12 jaar was. Ze had zwakke longen en kreeg toen een longontsteking. In 1941 of '42 is mijn vader hertrouwd.

Ik wilde vroeger niet leren. Daar heb ik nu nog spijt van. Ik heb alleen lagere landbouwschool in Twello gehad. Mijn broer is naar de middelbare landbouwschool in Zutphen geweest. Ik ben vanaf de lagere school direct bij mijn vader in het bedrijf gekomen. Mijn broer is bij de oudste broer van mijn vader op de boerderij gekomen. Die had geen kinderen. Dat ik hier op de boerderij ben gebleven, was een beslissing van mijn vader. Mijn oudste oom heeft van 1942 tot 1945 doorgemodderd met een knecht die hoopte dat hij op die boerderij terecht kon. Mijn vader en broer hadden soms andere ideeën. Toen zei mijn vader: "Je gaat naar 't Overbrink toe. Als je er niet heengaat, moet je je zelf maar redden." Mijn vader wilde mij hebben. Ik had misschien wat minder commentaar dan mijn broer.

Mijn jongere broer heeft op boerderij de Elzebroek van Hoenlo bij Olst geboerd. Die kreeg een som geld mee en een trekker, wagen, koeien, van alles en nog wat. Nu wordt vaak alles berekend, maar toen was de boekhouding nog niet zo strak. Mijn zus is in 1946 met een Zeeuwse boer getrouwd. Mijn vader stuurde mij op een zondagavond daarheen met 10.000 gulden op zak. Mijn zwager zou de volgende dag een boerderij in Stavenisse kopen. In '53 met de storm is daar alles weggespoeld. Een maatschap met mijn vader heb ik nooit gevormd. Als je nieuwe kleren nodig had, dan kreeg je wat geld mee. Daar werd verder niet over gepraat. "Dat komt later wel." Het is ook wel goed gekomen. Mijn vader heeft dat goed geregeld. Vaak genoeg was dat anders. De kinderen die verdienden, gingen eruit. Vader had niets op papier. Bij zijn overlijden wilden ze alsnog het volle pond. "De aangetrouwden zijn het ergst", zegt de boekhouder dan. Dat de thuisblijver niets verdiende, maakte ze niets uit. Die had dan 20 jaar voor niets gewerkt. Ook bij ons in de familie is wel eens gemopperd. Maar mijn vader zei gewoon: "Zo gebeurt het." Ze zijn niet met de blote kont het bed uitgeschoven. Ze zijn allemaal goed terecht gekomen.

In 1954 ben ik getrouwd. Mijn vrouw is afgelopen jaar overleden. Dit jaar zouden we 60 jaar getrouwd zijn geweest. Ze kwam ook van de boerderij, een grote boerderij van IJssellandschap in Averlo: de Voorhorst. We hebben 6 jaar verkering gehad. We woonden het eerste jaar bij mijn vader en stiefmoeder in. Mijn vrouw heeft daar wel moeite mee gehad. Een ingekomen vrouw had heel weinig te vertellen. Je leefde mee in het geheel. Mijn vrouw en stiefmoeder liepen elkaar voor de voeten. Mijn vrouw is er een tijd overspannen van geweest. Toen is de woning gesplitst en zijn wij aan deze kant gaan wonen. Mijn vader was goed bij de tijd. De tendens was om apart te wonen. Mijn vrouw was een doordouwer en wilde zelfstandig worden. Daar heeft ze wel gelijk aan gehad. Mijn vader is in 1969 overleden, mijn stiefmoeder in 1998. Tot die tijd heeft ze hier aan de andere kant van de boerderij gewoond.

Ik heb drie kinderen: een meisje en twee jongens. Gerrie is de oudste. Ze woont in Gorssel en werkt in Apeldoorn in de verpleging. Daarna komen Wim en Johan. Johan werkt bij de ABN AMRO bank. Hij wilde eigenlijk veearts worden, maar werd driemaal uitgeloot. Toen is hij naar de landbouwschool in Dronten gegaan. Hij heeft jaren in Brabant gezeten, in de varkenshouderij. Op het laatst bij het stamboek. Wim heeft altijd boer willen worden. Op een gegeven moment zijn we een maatschap aangegaan. Ik had de eerste jaren 95% van het bedrijf en Wim 5%. Op het laatst, toe ik ermee stopte, was het precies andersom. De andere kinderen kregen bij elke overschrijving geld. Inmiddels zit Wim samen met zijn vrouw en zoon in een vennootschap onder firma. Zij hebben er één in de verpleging, één studeert nog en de tweede zoon is boer.

Het bedrijf is tegenwoordig ongeveer 30 hectare groot. In Olst hebben we 10 hectare uiterwaarden liggen. Dat hebben we van Hoenlo gekocht, nadat we het 30 jaar in pacht hadden gehad. Over het spoor hebben we nog 11 hectare mais staan op het land van een boer die ermee gestopt is. Dat hebben we gekocht toen we een deel van onze uiterwaarden aan de IJssel aan Rijkswaterstaat moesten verkopen. Dan zit je te dubben: moeten we het wel of niet doen? Achteraf zijn we blij dat we het gekocht hebben. "Als je niets doet, heb je niks", zei mijn vader al.

Een vooruitstrevende vader

In mijn jeugd stond bij de boerderij een oude schuur, een steltenberg, een oude wagenloods en twee hooibergen. In de schuur zaten varkens en hadden we opslag van kali en slakkenmeel. De kunstmest is zo'n beetje rond 1900 opgekomen. We hadden verder tot 18 stuks koeien en drie paarden. We verbouwden graan, aardappels en voederbieten. Mijn vader was altijd vooruitstrevend. Hij was niet direct ergens voor, maar wilde de dingen wel onderzoeken. Je moet eerst bij de vijand kijken en letten op de fouten. Je moet blijven meedoen. Hij had ook oog voor zaken als nieuw zaaizaad dat meer opbrengst gaf. Voor de rogge gebruikten we Petkuser. De Brandsmariën was veel korter en gemakkelijker te bewerken, maar de Petkuser bracht veel meer op. Als je dan 50, 52 mud per hectare had, was je een knappe kerel. Tegenwoordig hebben ze rogge met klaprozen en andere bloemen erin, met af en toe een spriet rogge. Daar kun je niet van leven.

Mijn vader was betrokken bij de oprichting van de fokveevereniging, melkcontrolevereniging, de landbouwvereniging, het Groene Kruis... Hij kon goed regelen, was jarenlang secretaris van de fokvereniging. Dan moesten wij als kind de uitnodigingen voor een ledenvergadering rondbrengen. Dat scheelde 1,5 cent voor een postzegel. Hij moest vaak naar vergaderingen, maar hij zorgde er wel voor dat de mensen op de boerderij wisten wat ze doen moesten. We hadden hier ook een stier van de fokvereniging gestald. Leden van de vereniging konden hun koeien hier tegen een vergoeding laten dekken. Mijn vader moest de dekgegevens opsturen naar het stamboek. De gegevens van de kalveren gingen ook naar het stamboek. Daar werd alles genoteerd. Wij gingen ook wel met een koe naar het Brinkgreve toe. Dan moest ik 's woensdagmiddags uit school helpen opdrijven, terwijl de knecht de koe leidde. Anderhalf uur heen en anderhalf uur terug. Als er net iemand voor je was geweest, moest je nog een uur wachten ook.

Voor de oorlog hadden we drie Belgische paarden. Eén Belg was zo fit dat als hij de hele dag voor de ploeg had gelopen, je 's avonds nog op moest passen. Bij een andere Belg hebben we nog een hengst gefokt die zo'n beetje in 1945 is goedgekeurd als dekhengst. Die hebben we verkocht aan dekstation Brinkman in Twello. Vaak was er een jong paard bij dat je moest beleren. Die liep aan het langste eind, zeiden ze dan: ze liep aan een langere boom met de andere paarden mee. De paardenknecht had altijd een mes bij zich. Als een paard in de knoop kwam, kon je de riemen doorsnijden. Een paard is een raar dier. Mijn vader zei altijd: "Een paard en een stier zijn de vijanden bij huis. Houd ze in het oog." Je moest ze met de stem regeren. Op een zondagavond was de stier losgekomen. Een lag sneeuw buiten. Ik schreeuwde onverwacht en greep hem zo bij de neusring. Dan moet je niet prakkiseren, want dat ben je te laat. Ik kon hem zo aan een touw meenemen.

Mijn vader was er vlot bij als het ging om de aanschaf van landbouwmachines. Ik heb er nog een lijstje van liggen. In 1905 heeft hij de eerste maaimachine gekregen, van Amerikaanse makelij. Eerst heeft hij hem 2 jaar gehuurd bij firma Nijenhuis in Deventer, toen gekocht. Anders moest hij maaien met de zeis. Als je dan een halve hectare per dag maaide, was je een grote kerel. Met de maaimachine deed je zo'n hectare. Een vorkjesschudder hebben ze in 1930 gekocht. Die werkte net zoals een schudder nu. De zaaimachine en schoffelmachine kwam via Landbouwvereniging Agricultura. Die verhuurde machines die je maar eens in het jaar nodig had. Dan zaaide je bijvoorbeeld voederbieten mooi op rij met zulke smalle strookjes ertussen. Dan moest je er later met de schoffelmachine overheen. Als het sturen mis ging, had je een slagveld. Daarvoor had je een rustig paar nodig. Ik vond dat mooi werk. De maaimachine werd ook gebruikt voor het graan. Er was een klaphekje aan gemaakt. Dan zat er iemand boven het wiel, die met een stok het hekje achterover duwde om een bosje graan te laten vallen, zodat het gebonden kon worden. Toen kwamen voor de oorlog de graanmaaiers, die bonden het graan automatisch. Het graan kwam door de doeken heen op een bindtafel, waar er een touwtje omheen werd geknoopt. Naast rogge verbouwden we haver. Het graan kwam in de berg. 's Winters werd dat gedorst met de dorsmachine.

Toen mijn grootouders hier kwamen was er driekwart hectare boomgaard bij de boerderij. Voor en naast het huis stonden allemaal peren en sterappels. Die werden zelfs naar Engeland verscheept. Er ligt hier veen- en kleigrond om de boerderij. Daar kunnen die fruitbomen goed op gedijen. Mijn

vader heeft aan het begin van de 20ste eeuw nog een hectare hoogstamfruit aangeplant. Dat waren zaailingen. Die hebben we opgesnoeid. Ze dragen pas met 10 à 15 jaar. We hadden rassen als Notaris, Schone van Boskoop, Present van Engeland en Gravensteiner. Van ongeveer 1935 tot 1970 hebben we het daar heel goed mee gehad. Dat had mijn vader goed voorzien. We leverden het fruit aan de veiling in Deventer en verkochten een deel vanuit huis. Als je in één dag zo'n grote boom wilde plukken dan moest je 's morgens vroeg aan de slag. Dan ging je met een mand op een 28-sportsladder naar boven toe: één been om de ladder heen en met twee handen plukken. Er kwamen soms wel 40 kisten van 20 kilo van zo'n boom. In de jaren '70 zijn de bomen gerooid. Het bracht niet voldoende meer op.

Wij kuilden al voor de oorlog gras in. Dat ging in een diepe kuil en stak tot driekwart meter boven de grond uit. Het hooi kwam vooral van de uiterwaarden. De weide werd arm bedeed met mest. De stalmest had je nodig voor het bouwland. Voor de weide werd wel bagger uit de schoongemaakte sloten gebruikt. Dat werd aan hopen in de weide gezet, een paar keer omgezet en gemengd met wat langstro uit de kalverstal. In augustus brachten de knechten het op het weiland. Je kon zien dat de grond er baat bij had. Vroeger was de vruchtwisseling veel belangrijker. Het was geen 10 jaren mais op hetzelfde stuk. Dat moest je met de aardappelen eens proberen.

Mijn vader had altijd een knecht en een daghuurder aan het werk. Die mensen hadden geen cent te maken. De knecht moest een jaar lang hard werken voordat ze geld kregen. Soms wilden ze ook wel uitgaan. "Boer, heb je wat geld voor mij?" Dan wilden ze een voorschot. In februari konden ze een andere boer opzoeken. Een goede knecht bleef 3 à 4 jaar, totdat ze gingen trouwen. De knecht was bij ons in het gezin opgenomen. Hij at gewoon mee aan tafel. Hij sliep op de *wippe* boven de paardenstal. De arbeider woonde ergens in de buurt en was hier overdag aan het werk. Hij had het niet in zich om vakman te worden. "Als je niet wat kan, ga maar naar de boer toe. Dan heb je dom werk", zeiden ze toen. Het was hard werken voor weinig geld. We hadden ook nog een meid. Die deed ook veel werk in het achterhuis. Er was een nicht van mijn vader in huis, die mijn moeder hielp met het huishouden.

Er waren ook wel minder goede boeren. Ik heb een oude knecht gekend die hier in de buurt op een boerderij heeft gewerkt. Hij kreeg eten, onderdak en af en toe een broek of een pet. Hij woonde in een keet bij de boerderij. Op zondag moest hij van zijn boer naar de kerk. Wat deden ze dan? Hij had een geweer waarvan hij de loop gedeeltelijk afgezaagd had. Die deed hij in de laars. Als hij uit de kerk kwam, gingen ze op de terugweg een beetje jagen. Er zaten hier honderden hazen en konijnen. De akkers moesten afgezet worden met gaas. Zo verdiende hij met stropen een paar centen bij. Het was een kwestie van overleven: werken, eten, slapen. Mijn kleinkinderen kunnen niet begrijpen dat het zo is geweest.

Oorlog

Toen kwam de oorlog. Veel last hebben we niet gehad. Je schikt je in de gang van zaken. We hadden verplichte levering van koeien, soms paarden en koren. Dan stond er een controleur bij de

dorsmolen. De kunst was om er wat koren tussenuit te houden. Daarom had je altijd wat koren binnen liggen. We hebben in de oorlog ook nog eens een koe geslacht, één van 400 kilo. Dat was op tweede kerstdag.

Ik heb drie keer een bombardement meegemaakt. Eind '44 moesten we drie maanden alle dagen met paard en wagen cement rijden voor de Todt. Dat moest van een schip in de IJssel bij de spoorbrug naar Mr. de Boerlaan toe, waar verdedigingswerken werden aangelegd. We waren net 5 minuten weg toen drie Dakota's de boel platgooiden.

Van januari tot april hebben we veel voedselzoekers uit het Westen over de vloer gehad. 's Avonds kregen ze een bord met roggepap. Een blijde gezichten dat ze hadden! 's Ochtends werden ze bij de steenfabriek over de IJssel gezet. Met de Bevrijding is hiervandaan de steenfabriek van Brouwer in de brand geschoten, maar de Duitsers waren daar toen al weg. Anders hadden ze vast deze kant op teruggeschoten. Het is allemaal goed gegaan.

Modernisering

Ik was 14 toen ik aan het werk ging. Je was niet zo zelfstandig als de kinderen nu. Ik deed wat mijn vader mij opdroeg. We hadden eens een laat voorjaar en de mesthoop van 2 meter was helemaal bevroren. We braken brokken met de koevoet los en gooiden die op de kar. Op het land zouden ze wel ontdooien. Als je zo de hele dag aan de greep stond, deden je botten je soms wel zeer. Het werk ging in goed overleg. Aan herrie maken, heb je niets. Het werk blijft dan liggen. Je kunt het ook ontlopen noemen, dat je de narigheid uit de weg gaat. In 1965 heeft mijn vader een hersenbloeding gehad. In '69 is hij overleden. Vanaf die tijd moest ik het werk klaren met hulp van een medewerker en de familie.

Van 1955 tot '70 hebben we goede jaren gehad. We verkochten een hoop fokvee, MRIJ-stamboek. De varkens gingen hartstikke goed. In 1954 hebben we een nieuwe veldschuur gezet. We hebben in die tijd ook een boerderij met 13 hectare grond gekocht. Aan het huis moest wel wat vertimmerd worden. Daar is onze arbeider gaan wonen. Later kreeg broer Gerrit het mee. Die heeft het weer verkocht.

Achter in de jaren '50 hebben we onze eerste trekker, een Ford gekocht. Hij reed op petroleum. Mijn vader was er eerst tegen, maar toen hij zag dat het goed was, zette hij ook door. We hebben nog jaren een mooi Gelders raspaard gehad. Die deed nog wat lichte werkzaamheden. Soms kwamen er kinderen om op het paard te rijden. Toen hij wegging, keek hij in de wagen bij de weg achterom. Die blik vergeet in nooit weer, alsof hij wist wat er te gebeuren stond. Toen mijn broer in 1965 ging trouwen, heeft hij de Ford meegekregen. Mijn vader kocht twee nieuwe Ford Dexa's weer. Die kostten 8.000 gulden per stuk.

In de jaren '50 hebben we ook onze eerste melkmachine gekregen. Dan zat je met kannen in de grupstal tussen de koeien. De melk goot je over in de melkbus. Daarmee hebben we door gemolken tot de melkstal kwam. We hebben eigenlijk een fase overgeslagen met de ontwikkeling van de

melkmachine. Een melkleiding in de stal hebben we niet gehad. Ik wilde weten wat een koe geeft. Met de opvangglazen in de melkstal kon je dat goed zien.

We waren één van de eersten hier met een ligboxenstal. In Raalte stonden er een stuk of vier, vijf Cebeco-stallen. Ik ben daar gaan kijken. De eerste fout die ik zag, was dat de boxen te kort waren. Een koe die opstaat, komt een halve meter naar voren. De koeien hadden er heel wat planken van de wand gestoten. En zo waren er nog meer dingen. Toen kwam er een grote bedrijfsschuur van 24 bij 22 meter op de Platvoet bij Deventer te koop. Die had nog maar een jaar of 3, 4 gestaan. In 1970 hebben we hem gekocht. We hebben hem zelf afgebroken en weer opgebouwd. In februari 1972 zijn we er gaan melken. We konden in één keer van 18 koeien op 50 komen.

Langzamerhand verschuif je zo richting de melkveehouderij. De varkens hebben we nog tot een jaar of 10 geleden aangehouden. We hadden een 70 fokzeugen. We verkochten de biggen aan fokkers, tot aan Brabant toe. Mijn vrouw hield zich veel met de varkens bezig. Ja, ze werkte ook mee op het bedrijf. Daar werd niet over gepraat. Dat hoorde er gewoon bij. Toen de varkenschuur aan vervanging toe was, zijn we ermee opgehouden.

In 1983 kregen we te maken met het melkquotum. Op een zondagavond in juni '83 kwam er een onweersbui aandrijven. Bij de tweede klap zei ik: "Die is raak." Het trilde helemaal binnen. De koeien sprongen door de wei. 5 Minuten later was de bui over. Ik liep naar buiten toe. Er lagen vijf dode koeien in de wei. Dan ben je jezelf niet meer. Toen kostte een goede koe 3.000 gulden. We waren niet verzekerd. Achteraf spijt het me dat we dat niet direct nieuw vee hebben gekocht. Dat jaar hadden we minder melk. Daardoor kregen we minder quotum. Later hebben we quotum bijgekocht. De boeren juttten elkaar op om melkquotum bij te kopen. Als je vooruit wilde, moest je wel. Het eerste quotum dat wij kochten, was in Friesland. Toen moest je op die plek je vee nog weiden.

De MKZ-uitbraak in 2001 begon in Oene aan de andere kant van de IJssel, hier maar 3 kilometer vandaan. Toen moest hier ook bloed afgetapt worden. Eén hoogdrachtige koe kwam eruit. Na een week hebben ze weer getest: weer positief. Ze heeft een spuitje gekregen. Die koe heeft vijf dagen aan de weg gelegen. Ik heb er zoveel trammelant om gemaakt en zelfs de krant gebeld. Het is nooit bewezen dat het echt MKZ is geweest. De mens wil alles regelen, maar de natuur regelt zichzelf wel. Tot 1950 was er hier regelmatig MKZ. Ze hadden blaren op de klauwen en spenen en in de bek. De koeien moesten gewoon uitzielen. Later is er een serum uitgevonden, maar dat mochten we in 2001 niet gebruiken.

Mijn zoon, schoondochter en kleinzoon gaan ook met de tijd mee. Stilstand is achteruitgang. Een jaar of 4 geleden hebben we een nieuwe wagenloods neergezet met een werkplaats erin. Daar liggen ook strobalen enzo. Verleden jaar hebben ze de nieuwe veeschuur met *swingover* melkstal, met één melkleiding in het midden, in gebruik genomen. Dan ben je voor 5 ton nog niet klaar. Maar ze kunnen weer jaren vooruit. Een robot wilden ze niet. Mijn kleinzoon zei: "Dan heb je geen contact meer met de koeien." Ze hebben nu 110 stuks melkvee. In de oude stal staan de hoogdrachtige koeien en het jongvee. Er is een afkalfstal ingemaakt. Het moet allemaal wel rendabel wezen. Laten zij er ook maar voor werken. Dat moesten wij ook. Ja, er staan nu een hoop opstallen op het erf.

Maar als je wat weghaalt, krijg je er niet gauw wat voor terug. Ik vind het mooi dat er hier nog volop geboerd wordt. Ik geniet er alle dagen van.

Er wordt op het moment in Nederland grote rooibouw gepleegd. We hebben teveel naar Wageningen geluisterd. Ze juttten de boeren op tot steeds meer productie. Tot 1960 ging het wel goed. Daarna moest er steeds meer opbrengst van het land komen, maar er mocht minder mest in de grond. Als je niet wat te eten krijgt, kun je ook niet werken. In de polder raken al stukken land uitgeput. Vroeger was een koe met 4.000 liter ene topkoe, nu moeten ze 8.000 liter geven. Waar houdt het op?

Nabuurschap

Deze buurt heet de Randershoek, vroeger ook wel Roetertshoek. We hebben acht of negen buren aan de Sallandsweg tot aan het spoor. Tegenover ons woonden vroeger onze naaste buren. Dat waren een oom en tante van mijn vader. Als er nood was, zoals ziekte of overlijden, kwamen de buren helpen. Dat was nog echte nabuurschap. Een jaar of 20 geleden, toen de buurvrouw overleed, heb ik daar nog geholpen met het dagelijkse werk. De vrouwen hielpen in het voorhuis. De boerenkerels deden het vaak onder voor de boerenvrouwen.

Met zaaien, hooien of rogge binnenhalen sprongen de buren ook wel eens bij. Met dorsen ging je de buurt rond. In de jaren '30 kwam hier al een particulier met een dorsmachine. De ging van boerderij naar boerderij. Als je ertoe in staat was, moest je jezelf redden. Boeren met één paard op stal werkten wel vaak samen. Wij zijn ook lid van de Bedrijfshulpverlening geworden. Dat kun je haast niet riskeren. Je moet wel bij de tijd blijven. "Vooraan lopen moet je niet doen", zei mijn vader altijd, "maar je moet ook niet achteraan lopen."

De hele maand januari was nieuwjaarsvisite. Dan ging je bij de buren langs om nieuwjaar te wensen. Er werd daarbij flink gedronken. De ene keer kwam je hier, de andere keer daar. "Je bent nog niet op nieuwjaarsvisite geweest?" Dan kreeg je koffie en een borrel. Meestal ging je 's avonds of zondags. Zo ging je alle buren af. En ze kwamen ook allemaal een keer hier. Dat bracht een zekere binding. Je sprak elkaar nog eens. Nu is dat vrijwel weg. De visite ging meestal even naar buiten om de gewassen te bekijken. De akkers hadden een visitekantje. "Oh, wat heb je toch een beste rogge! En wat een beste suikerwortels!" Hoe meer ze pochten, hoe meer borrels ze kregen.

Vroeger had je hier nog *breulfteneugers*. Mijn nicht kwam hier op de fiets om ons uit te nodigen voor de bruiloft van een oudere neef. Ik mocht niet mee van mijn ouders. Ik was te jong. Dat blijft je bij. In 1954 ben ik zelf getrouwd. We hadden dekkleden op de deel gehangen, vanaf de zolder naar beneden. Donderdagavond eerst de oude buren; de volgende dag de jonge buren. Met voordrachten en harmonica. Dansen deed je niet, drinken wel. Toen waren er veel meer dronken dan nu. Je kreeg allemaal jenever. Dat was je helemaal niet gewend. Op het eind lagen velen voor pampus. De buren deden wat nodig was. Zelf zorgden we ervoor dat er drinken en wat lekkers was.

Bij een bruiloft kwamen de buren versieren. Een avond van tevoren werd een stoel of een boog versierd met dennengroen en natuurlijke of kunstbloemen. Het *mooimaken* deden de mannen, het afbreken de vrouwen. De boog stond meestal bij de inrit. Later moest deze hoger gemaakt worden, omdat de tankwagen eronderdoor moest kunnen. Het mooimaken is gebleven. De één staat de hele avond te prevelen, een ander is de hele avond aan het werk. Ze komen altijd een dag van tevoren. Als de boog staat, wordt die natgemaakt. Dan drink je een borreltje met elkaar.

Als er een kind was geboren of bij een sterfgeval, kreeg de naaste buurman dat als eerste te horen. Die ging de buurt rond. Vaak moest de buurman ook mee om aangifte te doen. De buurvrouwen kwamen na 14 dagen met een krentenwegge op kraamvisite. Die werd direct aangesneden. De zorg voor moeder en kind lag niet bij de buurvrouwen. Hier aan de dijk woonde een baakster. Die werd gehaald zodra de bevalling begon.

Vroeger moest je acht buren hebben om voldoende dragers voor de lijkst te hebben. Het oude gebruik was dat de kist op een wagen werd gezet en de naaste buren op de kist gingen zitten. Dat is later afgeschaft. Mijn moeder en grootmoeder zijn in 1938 overleden. Zij zijn met de lijkwagen met twee paarden vervoerd. Het afleggen gebeurde nog door de buren. Een overledene moest ook aangezegd worden. Dan gingen de buren op pad om het bericht van overlijden te doen. De buren luidden ook vaak de klokken bij de uitvaart. Ik weet nog dat mijn grootmoeder zei: "Je moet de touwen laten vieren en dan weer trekken." In mijn jeugd luidden de klokken al automatisch.

Toen mijn vrouw verleden jaar overleden is, hebben we de condoleance hier aan huis gehad. De begrafenisvereniging heeft het geregeld. We hebben bij elkaar gezeten en gezegd: "Zo zijn wij het gewend." Ze hebben een tent op het erf gezet, de koffie verzorgd en al zo meer. Wij hoefden verder niks te doen. Dat is nu nabuurschap: dat je elkaar helpt als er nood is. Het dragen van de kist gebeurde niet door de buren. De kleinkinderen hebben mijn vrouw gedragen.

Wij zijn de enige boeren nog hier in de buurschap. Een nieuwkomer moet eigenlijk de buren af om te vragen of hij buur mag worden. Dat doen ze niet altijd, maar dan ga ik erheen. "Je bent hier toch komen wonen?" Ze weten het ook vaak niet. Er zijn er hier twee die ook zomaar zijn gekomen. Toen ze 25 jaar getrouwd waren, hebben ze een feest gegeven en zijn ze buren geworden. Je woont dicht bij elkaar. In de stad kennen ze hun eigen buren nog niet!

Ieder jaar is er een buurtfeest. Dat is voor de wijde omtrek, heel Rande aan deze kant van het spoor. Verder zien we elkaar als buren niet zo vaak meer. Er is veel verarming door de weelde. Wat is dan weelde? Een hoop ongemak onder elkaar? Ik, ik, ik, is bij sommigen de hoofdzak. Maar je moet wel met elkaar leven. Je leeft maar één keer. Je komt met niks en je gaat met niks.'

